

Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi
Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization
timad

Cilt / Volume: 15 - Sayı / Issue: 30 - Yıl / Year: 2020
Mart/March-Yaz / Summer

ISSN: 1306-4223

Didaché: Havarilerin Doktrini

Didaché: The Apostles' Doctrine

Mehmet AYDIN (Çeviren)

Prof. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Emekli)
Prof. Dr. Necmettin Erbakan University, Faculty of Theology (Retired)
mhaydin942@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0003-4640-2972>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Çeviri / Translation

Geliş Tarihi / Received: 21 Ekim / October 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 24 Aralık / December 2019

Cilt / Volume: 15, Sayı / Issue: 30, Sayfa / Pages: 267-277

Atıf / Cite as: Aydın, M. 2020, Didaché: Havarilerin Doktrin [*Didaché: The Apostles' Doctrine*]. Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi-*Journal of the Academic Studies of Turkish-Islamic Civilization*, 15/30 (Mart - March): 267-277.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagi-arism software.

Didaché: Havarilerin Doktrini*

Öz

Didaché = “Havarilerin Doktrini” adı verilen risale 1873 yılında bulunmuş ve 1883 yılında İzmit Ortodoks Metropoliti Philothée Bryennios tarafından 1056 yılından kalma “Codex Hierosolymitanus” a göre yayınlanmıştır. Ancak bu risalenin varlığı daha önceden biliniyordu. Çünkü bu eserden İskenderiyeli Clément Origène nakiller yapmışlardır. Antikite’de bu esere ilham edilmiş bir eser gözüyle bakılmıştır. Eusèbe ise, bu risaleyi, Apokrifler arasına koymaktadır. Aziz Athanas, bu eserin, Hıristiyanlığa girecekler için faydalı olduğundan bahsetmektedir. 1883’te yayımlanan Grekçe metinden başka, Didaché’nin iki ayrı nüshası daha bulunmaktadır. Latince olan metin, Deux Voies = iki yol ismiyle Schlecht tarafından yayımlanmış; Arapça olan diğer metin ise, “Schnoudi’nin Hayatı (+451” isimli kitapta kopyalanmıştır. Didaché’nin yazarı bilinmemektedir. Ancak Didaché’nin tamamı, sanatkarane bir şekilde tasarlanmıştır. Bu risale, daha sonra yazılan temel eserlerde yazarlarına ilham kaynağı teşkil etmiştir.

Anahtar kelimeler: Didaché, Havariler, İki Yol, Origène, Eusèbe, Athanas.

Didaché: The Apostles’ Doctrine

Abstract

The treatise, called The Didaché = “Doctrine of the Apostles”, was found in 1873 and published in 1883 by Izmit Orthodox Metropolitan Philothée Bryennios according to “CODEX HYEROSOLYMITANUS” dating from 1056. However, the existence of this treatise was already known. Because Clément of Alexandria made transcriptions from this work to Origène. In Antiquity, this work is seen as an inspired work. Eusèbe puts this work among the Apocryphal. St. Athanas, on the other hand, mentions that this work is useful for those who will enter Christianity. Apart from this 1883 treatise in Greek, there are two more Didaché copies: one in Latin, named **Deux Voies** (“Two Ways”), published by Schlecht, and the other in Arabic that is included in the book “**The Life of Schnoudi**” (+451’. The author of Didaché is unknown. However, it was created in an artful and harmonious way, and served as an inspiration for the later author that wrote the main works in this field.

Keywords: Didaché, Apostles, Two ways, Origène, Eusèbe, Athanas.

---

* Bu yazı, F. Cayré’nin, Précis de Patrologie, Paris-Tournai-Rome, 1927 tarihli kitabının 42-50 sayfalarından çevrilmiştir. İtaliyen metinler yazarın değerlendirmelerini göstermektedir.

1. Didaché'nin Tarihi

Didaché veya "**Havarilerin Doktrini**" adı verilen risale, çift ünvana sahiptir. Aslında birinci isim, ikinci ismin kısaltılmış bir şeklidir. İkinci isim olan "**Havarilerin Doktrini**" ifadesi, "**Havarilerin Öğretisinin Özeti**" anlamına gelmektedir.

Bu dinî eğitimin küçük el kitabının tam metni, 1873'te bulunmuş ve 1883 yılında, İzmit Ortodoks Metropoliti **Philothée** tarafından, 1056 yılından kalma "**Codex Hierosolymitanus**"a göre yayınlanmıştır. Zira bu eserden İskenderiyeli Clément'in Origène'nin formel nakiller yaptıkları bilinmektedir. Antikite'de bu esere, bazen ilham edilmiş bir eser olarak bakılmıştır. Eusèbe bu eseri Apokriflerin (uydurulmuşların) arasına koymuştur. Saint Athanase ise bu eseri, Hıristiyanlığa girmeye hazırlananlar için faydalı olduğuna değinmektedir. Bunun için bu risale, daha sonra muhtelif kanonik/kabul edilen eserlerde bizzat kopyalanmış ve açıklanmıştır.

1883'te yayımlanan Grekçe metinden başka, Didaché'nin iki ayrı nüshası bulunmaktadır. Birisi Latince olarak "**Deux Voies**" = İki Yol ismiyle Schlecht tarafından neşredilmiş, diğeri de Arapça olarak "**Schnoudi'nin Hayatı**" (+451) isimli kitapta kopyalanmıştır.

Didaché'nin yazarı bilinmemektedir. Ancak bu risale, önceki eserlerde kullanılmıştır. Özellikle, "**Deux Voies**"= İki Yol isimli küçük ahlak risalesi, diğer yazarlara ilham kaynağı teşkil etmiştir. Her şeye rağmen, risalenin kısımlarının birleştirilmesi sanatkârane bir şekilde yapılmıştır. Fakat hiçbir şey, bu İki Yol = "Deux Voies" isimli risalenin bir Yahudinin eseri olduğunu ortaya koymamaktadır.

Didaché, gerçek şekilde miladi 70 ile 90 yılları arasında yazılmıştır. Gerçi bazı eleştiriler, bu risalenin yazılış tarihini, 120 veya 150 yıllarına kadar götürmektedirler. Bu risalenin tasvir ettiği liturjinin ve hiyerarşinin ilkel durumu, bu risaleyi, apostolik zamana kadar (Havarilerin dönemine kadar) ve Hıristiyan Antikitesinden bize kalan en eski eser olarak telakki etmemize imkân vermektedir. Bu risalenin kesin olarak Doğu'da, yani Suriye'de, Filistin'de veya Mısır'da yazıldığı tahmin edilmektedir.

Bu açıdan eserdeki bilgiler değer taşımakta ve Milâdi tarihin başındaki Hristiyanlığın durumu hakkında bilgi vermektedir.

Bu risalenin muhtevası, hedefinin ne olduğunu belirtmektedir. Yine de bu risale, ne sadece Hıristiyanlığa girecekler için basit bir eğitim el kitabıdır ne de basit bir dini ritüel kitabıdır (çünkü liturji, sınırlı bir yer işgal etmektedir). Bu risale, tam olarak, ilk Hıristiyanların sosyal, ferdî, ahlâki zorunluluklarının bir nevi özeti olarak görülmektedir (belki de cemaat şeflerinin bizzat kanaatleridir).

2. Didaché'nin Analizi

Didaché, altı bölümlük bir risaledir. Üç kısımda gruplanabilir ve bir sonuca sahiptir. Bölümler şunlardır:

1- Ahlâki Dinî Bilgiler (I-VI)

2- Liturjik Eğitim (VII-X)

3- Dinî Buyruklar (XI-XV)

4- İsa'nın İkinci Gelişi Üzerine Eğitim (XVI)

1- Ahlâkî Dinî Bilgiler: Bu bölümde sık sık "İki Yol Kitabına" çağrışım yapılmaktadır. Çünkü bu bölümde Hristiyan'ın bütün ödevleri İki Yol'a bağlanmaktadır. Bu yol, **Hayatın Yolu (I-IV)** ve **Ölümün Yolu (V)** dur. VI. Bölüm, önceki bölümlerin bir açıklaması şeklindedir.

a) Hayatın Yolu: Dört çeşit ödev ihtiva etmektedir:

- **Birinci ödev:** Allah sevgisinin ve komşu sevgisinin ödevidir. Bu ödev, düşmanları sevmeye ve hayır işlerindeki hürriyete kadar gitmelidir (I).

- **İkinci ödev:** Kişisel ödevlerdir. Bu da, kötülükten kaçmak (II-III, 6), özellikle şehvetten, gaddarlıktan, hurafeden sakınmaktır. Bu da, fazilet uygulamasına kadar gitmelidir (III, 7-10).

- **Üçüncü ödev:** Sosyal ödevlerdir (IV). Bu ödev, Allah'ın temsilcilerine saygı göstermek ve müminlerle barış içinde geçinmektir (1-4). Diğer yandan, fakirlere karşı cömert davranmak (5-8), çocukları eğitmek ve hizmetçilere karşı tatlı bir otorite göstermektir (9-11).

Dördüncü Ödev: Günah işlendiğinde itiraf etme ödevidir. Yani, günah çıkarma ödevidir.

b) Ölümün Yolu: Önceden savunulan ödevlerin yerine getirilmesidir. Burada, günahların ikinci bir listesi yeniden verilmektedir. Bunlar, gerçek bir vicdan imtihanıdır.

c) Ahlâki Dinî Bilgilerin Sonucu: (VI). Bu bölümde, olgunluğa götüren iyi yoldan dönülmemek, putlara kesilen hayvanların etlerini yememek konusu işlenmektedir.

2- Liturjik Eğitim: (VII-X). Bu bölümde, vaftiz (VII), Oruç ve İbadet (VIII) ve Evharistiya (IX-X) konuları işlenmektedir:

a) Vaftiz: Önce verilen ahlâki eğitimden sonra yapılmalıdır. Vaftiz, formülü ile akarsuda, ılıklaştırılmış suda yapılmalıdır. Şayet yeterince su yoksa bir oruç gününden sonra vaftiz yapılmalıdır (VII).

b) Oruç ve ibadet: Orucu Çarşamba ve Cuma günleri tutmak gerekir. Pazartesi ve Perşembe (Yahudilerin yaptıkları) gibi oruç tutulmamalıdır. Yine

Yahudiler gibi ibadet etmemek için, günde üç defa Pazar duasını okumak gerekir (VIII). *Buradan anlaşılın, geçmiş ilahi dinlerden kalma bir oruç âdetinin olduğudur. Bu orucu Yahudiler ve Hristiyanlar farklı günlerde tutmaktadırlar.*

c) Evharistiya: İki ibadet veya duadan sonra Evharistik Yemek olmalıdır. Bunlardan birisi, bardak üzerine, diğeri de kırılmış ekmek üzerine olmalıdır. Evharistiya'ya, sadece İsa adına vaftiz olanlar iştirak edebilmektedir (IX). Evharistik yemekten sonra, inayet aksiyonu, bir başka ibadetle yapılmalı ve şu liturjik formülle tamamlanmalıdır: **MARAN ATHA = RAB Gel!** (I. Korinter, 16,22; Vahiy, 22,20). Peygamberler, istedikleri kadar inayet verebilirler (X).

Burada su ve kırılmış ekmek üzerine takdis yapılması oldukça önemlidir. Dikkat edilirse şaraptan söz edilmemektedir. Evharistiyada uygulanan şarabın sonradan Sakramente ilave edilmesi söz konusu olabilir.

3- Dinî Buyruklar (Disiplinle İlgili Emirler): (XI-XV) Bu bölümde şu emirler yer almaktadır:

- a) Maneviyatla ilgili cemaatin zorunlulukları (XI),
- b) Hayır ve inayet ödevleri (XII-XIII)
- c) Cemaatin iç yönetimi (XIV-XV)

a) Maneviyatla ilgili zorunluluklar (XI):

1- Vaizler, yukarıda söylenenleri öğretmekle yükümlüdürler. Aksi takdirde onları kabul mümkün değildir (1-2).

2- Gezici Havariler, çok iyi karşılanmalıdırlar. Şayet bunlar iki günden fazla kalırlar veya para isterlerse, onlar sahte havarilerdir (3-6).

3- Kutsal-Ruha sahip olan gerçek peygamberler tenkit edilmemelidirler: Fakat şunlar sahte peygamberlerdir: a) Bir sofrada yerlerken kafalarında başka şey kurarlar. b) Başkalarına öğrettiklerini, kendileri yapmazlar. c) Misyonlarına, Allah'ın hükmü olduğu işaretini vererek, başkalarına nasihat ederler. d) Kendileri için para isterler.

b) Hayır ve inayet ödevleri (XII-XIII):

1- Seyahat eden kardeşlerini onlar iki veya üç gün kalırlarsa şartsız misafir etmelidirler. Şayet onlar cemaatin arasına yerleşmek isterlerse, o zaman çalışmaları gerekir (yani kendileri kazanmaları gerekir).

2- Cemaatin, yanlarına gelen gerçek peygamberlerin ve bilginlerin ihtiyaçlarını vermeleri ve onları beslemeleri gerekir. Çünkü peygamberler, büyük rahiplerdir. Bunlar yoksa fakirlere yardım edilmelidir.

Burada da çok önemli kriterler verilmiştir. İhlash Havarilerle sahte Havariler ayrılmaktadır.

c) Cemaatin iç yönetimi (XIV-XV):

Bu bölüm, üç sorumluluk ihtiva etmektedir:

1- Pazar günü toplanmaları: Evharistik ekmeği kırmak için Pazar günü toplanmak gerekir. Çünkü bu gerçek kurbandır. Bu, Hıristiyan müminden hatalarının itirafını ve komşusu ile uzlaşmasını gerektirmektedir.

2- Şeflerin seçimi: Bunlar, senyör liyakatına sahip olanlardır. Çünkü onlar, peygamberlerin ve pastörlerin görevlerini ifa ederler.

3- Kardeşlik dürüstlüğü ve herkesle iyi anlaşabilme.

4-İsa'nın ikinci gelişi: (XVI). İmanda, gözetim, koruma ve yardımlaşmak. Bunu da ahir ömürde mükemmel olmak için yapmak gerekir. Çünkü ahir zamanda sahte peygamberler çoğalacak ve herkesi baştan çıkarmaya çalışacaktır. Fakat o vakit, hakikatin işaretleri tezahür edecektir. (Gökler açılacak, borazanlar ötecek, yeniden dirilmeler olacak). İşte o vakit, Rab/İsa, göğün bulutları üzerine gelecektir.

3. Didaché'nin Doktrini

Buraya kadar verilen detaylı analiz, bu risalede bulunan doktrinel öğretilerin yeniden izahını gerektirmemektedir. Bunun için; Dogma ve Ahlak, Kilise Fonksiyonları, Sakramentler ve Liturji, İsa'nın İkinci Gelişi: Parousie konularına yer vermekle yetinilecektir.

Dogma ve Ahlak

Yapılan tahlil, bu eserin pratik karakterini ortaya koymuştur. Orada, temel olarak ve özet olarak bile olsa, vaftiz sembolü bulunmamaktadır. Aksine, ilkel sembolde, imanın bütün temel gerçekleri açıkça öğretilmiştir. Aksine ahlak, oldukça gelişmiş ve belirli bir kesinliğe kavuşmuştur. Ahlakın kendisine göre kanunları vardır. Bunlar vaizlerin ilhamına bağlı değildir (XI). Diğer yandan, herkese emredilen kuralları, olgunlaşmanın şartı olan nasihatlerden ayırmak yerinde bir harekettir (1,4 VI).

Hristiyan ahlakı, Allah aşkı için temeldir (1). Fakat o, önce paganizmin pisliklerinden sakınmayı gerektirir (II, III, V). Devlete karşı ödevlerini yerine getirme (IV), çalışma (XII), komşuya karşı merhamet (XII)... Hıristiyan ahlakı, bu risalenin disiplin ve liturjik kısımlarında öğretilen bilgilere göre, Hristiyan cemiyet hayatına iştirakten ibarettir.

Kilise Fonksiyonları

Didaché'ye göre, kilise fonksiyonlarını iki kısma ayırmak gerekir. Bu fonksiyonların bazıları, **karizmatik düzeyde** ve fevkaladedirler. Özellikle bunlar, vaizlikle ilgilidirler. Diğerleri ise, **mahalli hiyerarşiye ait** bulunmaktadırlar.

1- Karizmatik Fonksiyonlar: Didaché'nin bahsettiği karizmatik fonksiyonlar üçtür: **Havarilerin karizmatik fonksiyonları** (XI, 4); **Peygamberlerin karizmatik fonksiyonları** (XI, 7); **Hıristiyan bilginlerin karizmatik fonksiyonları** (XIII, 2; XV, 1-2). Bunlar özellikle manevi şeyleri bir hiyerarşi oluşturmaksızın çok geniş anlamda öğretmekle görevlidirler. Bunlar doğrudan kilise tarafından doğrulanmamış, sadece Kutsal-Ruh tarafından doğrulanmışlardır; bu karizmalar özel inayetlerdir. Kutsallaştırıcı inayetten ve bazı Hıristiyan müminlere kilise yararı için verilen şahsi kutsallaştırmalardan ayrıldılar.

Üstelik bunlar birbirlerine de itaat halinde değillerdir. Çünkü aynı düzeyde değillerdir. Didaché, bunların arasına belli bir düzeyde liyakat koymaktadır. Bunu da St. Paul'un tespit ettiği şu cümleye bağlamaktadır: **"Allah ilk sıraya Havarileri, ikinci sıraya peygamberleri¹, üçüncü sıraya da Hıristiyan bilginleri, koymuştur."**² Sonuç olarak bunlar prensip itibarıyla, bir kiliseye bağlı değillerdir. Peygamberler ve bilginler buna dâhildir. Her zaman hayatta olabilirler. Havariler ise, artık onlar hayatta değillerdir.

Havarilerin özel yeteneği, İsa'nın mükemmel tanığı ile ve onun dirilmesiyle³ Pierre'de, Paul'da ve bütün on iki havaride olduğu gibi... Sadece bunların yanılmazlık gibi özel imtiyazları bulunmamaktadır. Cemaat, sahte ilhamlara karşı dikkatli olmak zorundadır (XI, 5). Gerçek Havariler, geleneksel öğretime sahiptirler ve onlar maddiyata ilgisizdirler. Onlar, bir cemaatin içinde uzun süre oturmaktan sakınırlar ve kiliselerinin imtiyazlarından yararlandırmak, onların temel hedefleridir.

Peygamberler, gezici misyoner hayatına girmeye zorlanmazlar, onlar bir tek kilisede kalabilmektedir. Onların temel rolü şahsen öğretmektir. Yani, tanrının tesiriyle, insanlara anlaşılabilir bir dille konuşmak, onları davet etmek, teselli etmek ve ihtiyaçları halinde onlara sırları göstermektir. Burada, onlar bilinen dille konuşmakla ayrılmaktadırlar (I. Korintos, XIV). Didaché'nin peygamberleri, kilisede büyük bir yer işgal etmektedirler. Onlar, büyük rahiplerdir (XIII). Evharistiya'yı kutlamaktadırlar (XV), inayet aksiyonlarını kendiliklerinden almaktadırlar (X), ilk ürünler şekli altında cemaatten yardım almaktadırlar. Kehanetin karizmatik bağışının ötesinde, en azından bazıları kendi aralarında kutsallık aldıkları tasarlanmaktadır: Onlar, Havarilerin gerçek varisleri olarak piskoposturlar, onlar da havariler gibi misyonerdirler. İlginç bir hipoteze göre onlar, problemler ortaya çıkmadan, birçok şeyi çözmektedirler.⁴ Didaché'nin verileri, buna tam uygun gelmektedir. Şüphesiz cemaat, onların ilhamlarını (XI) kontrol etmektedir. Fakat onun tabiatüstü kaynağının

¹ Buradaki peygamberler kelimesi, daha çok toplumu ıslah etmeye çalışan ıslahatçı kişiler için kullanılmıştır. Yahudilerde aynı anlamda peygamber kelimesini kullanılmaktadır (tecüme eden).

² I. Korintos, XII, 28.

³ F. Caziré, *Precis de Patrologie*, Paris-Tournai-Rome, 1927, p. 46.

⁴ P.A. Ales, *Dictionnaire Apologétique*, A. Michiel, Eveque maddesi, Paris, 1911.

gerçekliğini tespit, hiçbir zaman, cemaatin ve prespiterlerin önünde peygamberin aşağıda olduğu işaretini vermemektedir.

Hristiyan Bilginleri: Bunlar, daha siliktirler. Onlar, bilim karizmasına sahiptirler. Yani onlar, öğretmek için tabiatüstü bir faziletle doğrulanmışlardır. Fakat onlar, transa geçmeden ne de kendinden geçmeksizin, etüdle aklen elde edilen bilgiler yardımı ile öğretmektedirler. Bunlar, dini ilimler profesörüdürler. Onlar, rahipler olarak görünüyorlar (Didaché'ye göre, XIV-XV).

2- Yerli Hiyerarşi: Didaché tarafından, fonksiyonu bir tek kilise ile sınırlı olan bir hiyerarşik makamdır. Burada, piskoposlar ve yardımcılar görev yapmaktadırlar. Gerçi bunların fonksiyonları açık bir şekilde yazılmamıştır. Fakat yine de onların görevleri arasında vaaz etme ve fakirlerle ilgilenmek vardır. Piskoposlar, peygamberlerin karşısında bağımlıdır. Onlar da, peygamberlerinkine benzer liturjik görevler yapmaktadırlar. Ancak bu yazılmamış, sadece onlarla kıyaslanarak anlaşılacaktır (XV). Bu piskoposlar, peygamberler karşısında daha aşağı derecededirler ve sade rahiptirler. Fakat piskoposlar gibidirler. Bu mahalli hiyerarşi, peygamberlerinki gibi karizmaya bağlı değildir.⁵ Buna göre piskoposlar her şeyden önce, peygamberler ve kilise bilginleri gibi, Evharistik görevler için seçilmişlerdir (XV). Bunlar da görevlerinde peygamberler ve bilginler gibi, idarelerinde yumuşak, maddi yarar gözetmeyen, samimi, çilekeş olmalıdırlar.

Bu piskoposlar, sade rahipler veya Episkopalmidirler? Buna, Didaché'ye göre karar verilemez. Her ikisi de mümkündür, fakat diğer taraftan episkoplar, aynı zamanda peygamberler, havariler veya onların varisleri olarak kilise şeflerini meydana getirirler. İnsanlar onların da tabiatüstü yeteneklerle mücehhez olduklarına inanmaktadırlar. Böylece, bazı bölümlerde belirtilen karışık sıfatlar daha iyi bir şekilde açıklanacaklardır.⁶

Sakramentler ve Liturji

Vaftiz, Evharistya, Penitence.

a- Vaftiz: Bu konuda şu özellikleri belirtebiliriz:

1- Akar su. Bu tercih edilebilir. Fakat zaruri değildir.

2- Teslis formülü: Bu formül, VII. Bölümde iki defa verilmiştir. Bu formüle göre, IX. Bölümdeki ifade anlaşılacaktır (Baptizate in nomine domini).

3- Vaftizin yönetim modeli, sadece suya batmak değildir. Fakat suyun ılık olması gerekir. Suya dalma daha sonra klinikteki hastalara tahsis edilmiştir. Daha sonra da kiliselerde vaftiz havuzları yapılmıştır.

⁵ Peygamberlerdeki ilham karakterini tanıyanlar, mahalli hiyerarşiyi belirten özellikleri daha belirleyici olarak ortaya koyuyorlar (Bak. Mgr. Batifol, L'Eglise Waiss, Paris, 1707, p. 130-131).

⁶ A. Vacant, Dict. Th. Cath, Paris, 1903; F. Prat, Eveques maddesi, col. 1663.

4- Ahlakla ilgi dini bilgiler. Bu vaftize hazırlanmak için gereklidir. Bazıları bunu vaftiz töreninin bir parçası olan ve daha sonra bunu Abrenuntiatio ile değiştiren ritüel bir konuşma olarak görüyorlar.⁷ Ancak bu pek mümkün görünmüyor.

b- Penitence-İtiraf (Günah itirafı): Didaché'de bu, iki yerde belirtilmiştir.

1- IV. Bölümde: Bireysel günah itirafı, cemaatin önünde yapılmaktadır. Günahlarını toplumda itiraf edeceksin ve ibadetine kötü bir vicdanla girmeyeceksin.

2- XIV. Bölümde: Bu itiraf, daha resmi bir kılığa bürünmüş görünmektedir.

Bu iki metinde, itirafın tarzına işaret edilmektedir. Yani burada, genel bir itiraf mı yoksa özel bir itiraf mı söz konusudur. Bunun bizzat toplumda mı yoksa görevlilerin önünde mi yapılacağı belirtilmemiştir. Burada sakramental bir sorun vardır. Çünkü bu itiraf, günahları silmektedir. Fakat bazı bilginler bu merasimde dini bir ayin özelliği görmektedirler. Burada, Didaché'nin XI. Bölümünde söyleneni belirtelim: **"Her günah kaldırılacaktır. Sadece Kutsal-Ruh'a karşı işlenenler hariçtir."**⁸

c- Evharistiya: Didaché'nin Evharistiya konusundaki şahadeti çok değerlidir. Didaché, iki yerde Evharistiya'dan bahsetmektedir. Birincisini, IX ve X. Bölümlerde, ikincisini de XIV-XV. Bölümlerde belirtmektedir.

1- Şüphesiz bu son pasajda, Evharistiya söz konusu değildir.⁹ Burada söz konusu olan, Pazar duasında yer alan gerçek kurbandır. Orada da söz konusu olan, Malaki'deki 1/11 ve St. Justin'in, Apolojisiindeki I. Apologie LXVII'de tasvir ettiği Hıristiyan meclisidir. Bunda yeterli bir delil vardır. Bizzat muhteva, onu gerekli kılmaktadır: Ekmeğin kırılması, ancak episkopollerle ve yardımcılarıyla tamamlanmakta, ona sadece, düşmanlarıyla barışmadan sonra iştirak edilebilmektedir (Matta, 5/23-24). İşte bütün bunlar, sadece Evharistiya'ya uygun gelmektedir.

2- Bu konuda Didaché'nin IX-X. Bölümlerindeki gibi denilebilir mi? Bu konu tartışmalıdır. Bazı rasyonalistler, bunda kesin olarak dini bir yemek tasviri görmektedirler. İşte bu noktada yavaş yavaş evrim yoluyla bir Evharistiya oluşmuştur. Çok sayıdaki Katolik eleştiri, Evharistiya'yı tanımamakta fakat bu yarı liturjik yemeği Agapé olarak tanımaktadırlar. Agapé, bazı akşamlarda ilk Hıristiyanların üyelerini bir araya getirmekteydi. Hatta daha sonra, Evharistiya

⁷ H. Leclercq, Les Actes des Niatyrs, Dans Dict. Arch, lit, 1, Paris, 1903, col. 777-780. NOT: Önceleri vaftiz esnasında vaftiz olacak olana rahip, bazı sorular soruyordu. Özellikle şeytanın şerrinden kurtulma bilinci veriliyordu. Şimdilerde rahip dini nasihatlerde bulunuyor.(Tercüme eden)

⁸ A.D'Alés L'Edit de Calliste, Dans Dict. Apol, Paris, 1911, p. 22-23.

⁹ P. Battifol Etude d'Histoire et de theologic, Paris, 1920, Eucharistie, p. 57-60; H. Hemmer, Les Pares Apostolique, Paris, 1907, p. XLIII; M. Rauschen ise zıt bir fikre sahiptir. Bak. P. Battifol, Etude d'Histeire de theologie positive, sur l'arcane, ...penitence, ...hiérarchie, l.agope, Paris, 1902, p. 2.

ondan ayrılmış ve sabaha ertelenmiş de olsa (bu, çok erken dönemde olmuştur); Mgr Ladeuze'un kanaati böyledir.¹⁰ Aynı fikri Dom Cagin, H. Leclercq¹¹ ve başkaları da tekrar etmektedir. Açık bir şekilde Agapé'nin hasımları mgr Batiffol'u takip etmektedirler.¹² Bunu takip eden daha birçok yazar da vardır.¹³ Ancak Funk gibi, Agape taraftarları bu Evharistiya bölümündeki inayet aksiyon formüllerini zıt bir şekilde yorumlamışlardır. Didaché'nin iki pasajında sözü edilen Evharistiya'ya iki ayrı açıdan bakılırsa, gerçekten, hafifletici sebepler reddedilmez görünmemektedir. XIV. Bölümde, Evharistiya, Pazar duası şeklinde görülmektedir. Bu duada, kurban icra edilmektedir. Burada, eksik bir tasvir verilmektedir. Fakat amacı açısından yeterlidir. Bu bizzat, bir merasimdir ve orada dualar okunmaktadır. Bu duaların Yahudilerin yemek dualarıyla benzerliği bizi şaşırtmamalıdır. Çünkü Evharistiya bir yemek olarak ve kilisenin temelinde, Yahudilerin kullandığı formüllerden ilham almış olması ve bunları bir başka seviyede vermesi normaldir.

Didaché'nin bu iki bölümündeki liturjik unsurlar, özet şeklinde de olsa, çok değerlidirler.¹⁴ Fakat bu pasajın Evharistik karakterini inkâr edenler, onu, kullanmaktan sarfı nazar etmektedirler.

İsa'nın İkinci Gelişi: Parousie

Parousie ismi, bütün insanları yargılamak için ve ebedi krallığı başlatmak için İsa-Mesih'in dönüşünün etimolojik anlamını ifade etmektedir. İsa'nın bu dönüş ümidi, Didaché tarafından Hıristiyanları büyük bir heyecana sahip kılmaktadır. Fakat havari yazıtlarında bu dönüşün açık olarak ne zaman olacağı belirtilmemiştir. Aksine, İsa'nın dönüşünün zamanı, belirsiz olarak belirtilmiş ve dikkatli olmak sebebi olarak şöyle gösterilmiştir: **"Hazır olunuz! Çünkü Rabbin ne zaman geleceğini bilmiyorsunuz."** (XVI, 1). Bununla birlikte, ilk Hıristiyanlarda, Mesih'in gelişinin zamanı konusunda, onun yakın olduğu inancı vardı. Didaché de buna muhalefet etmemektedir.

Parousie'de hakiki olan bu endişe bu yazının eksikliğini doğrulamaktadır. Daha sonra, ikinci yüzyılın başında, özellikle Yuhanna İncili'nin açıklamaları altında, İsa'nın yargılamalarının her gün olduğuna (Yuhanna, 5/25) bazılarının imanı ile ve başkalarının da dayatmasıyla Mesih'in bu heyecanlı bekleşi, Mesih'in manevi varlığına inanmaya çevrilmiştir ki Mesih bunu inayetle ve içten öğretmektedir. Bu inanç, gerek kilisede ve gerekse bizzat müminlerde vardır.¹⁵

¹⁰ P. Ladeuze, rev. Or. Chretie, Paris, 1896, p. 339-399.

¹¹ H. Leclercq, Loc. Cit. Col. 780-792.

¹² P. Batiffol, Eucharistie, p. 60-76. Yine bak: G. Bareille, Dict. Théol. Art, Eucharistie, col. 1126; H. Hemmer, Les pése apostoliques, p. XLVI-L; J. Tixeront, Vistoire Dogme, Paris, 1905, I-III, p. 150-151.

¹³ B. Baumogartner, Eucharistie und Agape in Urchristentum, Soleure, 1905.

¹⁴ M. Fortescue, le Saint Sacrifice de la Messe, (trad. Mgr. Boudinhon), Paris, 1920.

¹⁵ Christus, Manuel d'histoire des Religions, 1916, p. 1024.

Bu yeni kanaati, aziz İgnace'dan daha iyi temsil eden olmamıştır. Bu O'nun bütün maneviyatının ruhudur.¹⁶

4. Kaynaklar

Alés, P.A. (1911). *Dictionnaire Apologotique*, Paris.

Cayré, F.A. (1927). *Précis de Patrologie*, Paris-Tournai-Rome.

Mgr. Mattifol. (1907). *L'Eglise Naissante*, Paris.

Vacant, A. (1903). *Dictionnaire The Catholique*, Paris.

Leclercq, H., (1903). *Les Actes des Martyrs*, Daus Dict. Arch. Lit. I, Paris. cd. 777-780.

Baumgartner, E., (1709). *Eucharistie und Agape in Urchristentum*, Soleure.

Forteresse, M. (1920). *Le Saint Sacrifice de la Messe*, Paris.

----- (1896). *Revue de l'Orient Chrétien*, Paris.

---

¹⁶ Bu konuda, *Précis de Patrologie*'nin 69. sayfasına bakılmalıdır.